

Financováno
Evropskou unií

EVALUAČNÍ ZPRÁVA

Případová studie

ROM ROMEHA

Reg. č. projektu CZ.03.02.03/00/22_044/0002208

Adriana Kábová (kvalitativní část)

Karolína Monnier Šklebená (kvantitativní analýza)

**Financováno
Evropskou unií**

Projekt Rom Romeha, reg. č. projektu: CZ.03.02.03/00/22_044/0002208, je financován Evropskou unií z OP Zaměstnanost plus.

Toto dílo „Evaluační zpráva - Rom Romeha“ je licencováno pod licencí Creative Commons CC BY 4.0. Licenční podmínky navštivte na adrese [CC BY 4.0 Právní ujednání](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) | Creative Commons.

Hlavní zjištění

- Zkušenost s úspěšnou integrací do běžného školství mění ambice a posiluje sebevědomí některých romských rodičů. Tento posun v myšlení vede k tomu, že někteří rodiče začínají pomalu věřit v možný úspěch svých mladších dětí v běžném vzdělávacím systému.
- Pedagožky mateřských škol zdůrazňovaly, že děti z romské kutnohorské komunity mají z jejich pohledu úplně stejný potenciál a fungují ve třídě srovnatelně jako jakékoliv další děti.
- V případě obtížnější komunikace mezi pedagožkami MŠ a romskými rodiči jim pomáhají také komunitní pracovníce. Pedagožky spoluprací s nimi hodnotí jako výbornou a velmi přínosnou.
- Hlavní bariérou naplňování cílů projektu je přechod již integrovaných dětí v MŠ na Základní a praktickou školu Kutná Hora.
- Poruchy intelektu jsou diagnostikovány u romských žáků studujících na Základní a praktické škole Kutná Hora mnohonásobně častěji, než by odpovídalo odbornému konsenzu.
- Prostor pro dosahování různých závěrů ve stanovování diagnózy poruchy intelektu mírného stupně se podle dotazovaných pracovníků školského poradenského zařízení objevuje v případech, kdy jsou výsledky testů hraniční.
- Základní a praktická škola Kutná Hora koncentruje z rodin zapojených do projektu ty nejvíce znevýhodněné (25 procent s nedokončeným základním vzděláním, 53 procent těchto rodin žije v ubytovnách a 90 procent z nich je závislých na dávkách státní sociální podpory).
- Z přípravné třídy Základní a praktické školy Kutná Hora odchází na běžné základní školy podle paní zástupkyně přibližně jedna třetina až jedna polovina žáků. Zbývá polovina až dvě třetiny pokračují ve studiu právě na této škole.

- Pull-faktory, které přitahují romské rodiče k rozhodnutí umístit své děti do ZŠ Kutná Hora, jsou vřelé prostředí školy, pocit bezpečí, osobnost, autorita a přístup oblíbené paní ředitelky, zastoupení velkého počtu Romů ve třídách, praktičnost spojená s umístěním všech dětí z rodiny do jedné instituce a pravděpodobně také volnější pravidla v omlouvání absencí.
- Nízké nároky na Základní a praktické škole Kutná Hora a absence domácích úkolů jsou pro některé žáky a rodiče vítanou úlevou. U některých rodičů ale naopak vbuzují pocit, že škola děti dostatečně nepřipravuje na další život a vedou je k úvaze k přestupu do jiného vzdělávacího zařízení.
- Wellbeing (celková pohoda a zejména pocit bezpečí) dětí je pro romské rodiče naprosto klíčový, přičemž jej často nadřazují i samotným vzdělávacím výsledkům.
- Hlavním konfliktem je pro rodiče volba mezi kvalitou vzdělání (budoucí zisk) a psychickou pohodou dítěte a potažmo i rodiče (okamžitý klid).
- Pokud dítě nebo rodič zažije nebo vycítí v běžném prostředí možné trauma (šikana, neúspěch), skutečné nebo i domnělé náznaky nepřijetí či opovržení, stává se pull faktor ZŠ "Na Náměti" jako „bezpečného přístavu“ rozhodujícím.
- Zatímco projektový tým se cítí frustrován mařením snah o naplňování cílů projektu, některé pedagogické pracovnice ze ZŠ "Na Náměti" chápou tlak na jejich školu jako zpochybňování jejich profesionality a mnohaleté praxe.

Obsah

Hlavní zjištění.....	1
Obsah.....	3
Intervenční logika.....	4
Metodologie případové studie.....	5
O projektu Rom Romeha.....	6
Intenzivní terénní komunitní práce.....	7
Realizace komunitních akcí.....	8
Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry.....	8
Výzvy v projektu.....	8
Důležitá zjištění z komunitní práce.....	8
Role terénního pracovníka jako klíčového prostředníka.....	9
Síla pozitivních vzorů a bourání mýtů.....	9
Kontakt s většinou.....	9
Bariéry v systémovém nastavení.....	9
Praktické a kulturní překážky ve výběru běžné MŠ.....	9
Vzdělávání Romů na Kutnohorsku.....	10
Základní a Praktická škola Kutná Hora.....	11
Role školních poradenských zařízení.....	13
Předškolní vzdělávání.....	14
Začleňování dětí podporovaných v projektu Rom Romeha do MŠ.....	15
Wellbeing.....	16
Přípravná třída při ZŠ "Na Náměti".....	16
Pohled na přestup z běžné MŠ do přípravné třídy "Na Náměti".....	17
Pohled romských rodičů na vzdělávání.....	18
Push a pull faktory ZŠ "Na Náměti".....	20
Pull faktor bezpečného a známého prostředí.....	20
Pull faktor individuálního přístupu a nižších nároků.....	21
Pull faktor benevolence kontroly docházky?.....	21
Pull faktor autority a osobnosti paní ředitelky ZŠ "Na Náměti".....	21
Push faktor menšího množství znalostí.....	22
“Bude mu mezi svými lépe”... past dobrého úmyslu?.....	22
Pocity frustrace a křivdy.....	24
Zdroje:.....	25
Příloha 1: Srovnávací analýza ZŠ v Kutné Hoře.....	27

Intervenční logika

Projekt Rom Romeha realizovaly Prostor plus o.p.s. a Centrum podpory vzdělávání Kutnohorsko od 1. 1. 2024 do 31. 12. 2025. Jejich hlavním záměrem byla podpora Romů, kteří žijí v Kutné Hoře v nepříznivé sociální situaci. Realizátoři projektu usilovali zejména o posílení občanských kompetencí zdejších romských rodin, jejich participaci v sociálních sítích města a sociálním fungování ve společnosti. Sekundárním cílem byla edukace komunity k tomu, aby její členové vnímali význam vzdělávání a hlásili své děti do běžných škol. Tyto kroky měly vést k pozitivní změně v komunitě, jejíž členové byli podporováni k vystoupení z generačně předávaných stereotypů sociálního vyloučení, nevzdělanosti a chudoby.

	Intervenční logika
Celkový cíl projektu	<i>Romové v Kutné Hoře, kteří čelí nepříznivé sociální situaci, přebírají odpovědnost za svůj život a uvědomují si svůj vliv na současný a budoucí život svých dětí.</i>
Specifický cíl projektu	<i>Romská komunita a její aktivní členové spolupracují s dalšími zainteresovanými aktéry v území v rámci sociální sítě, formálního a neformálního vzdělávání. Její členové také aktivně hlásí své děti do běžných nesegregovaných škol a podporují své děti v dosahování jejich nejlepších výsledků.</i>
Očekávané výsledky a výstupy projektu	<i>1. Rodiče díky posílení svých kompetencí změní / upraví své postoje, názory na vzdělávání jako takové - např. si zvědomí, že romství nespočívá v nevzdělanosti, nahlédnou důsledky, které absence vzdělání přináší apod., získají důvěru a motivaci zapsat své děti na běžné základní i mateřské školy. 2. Zvýší se počet dětí přihlášených do běžných škol a školek. 3. Dále budou rodiče motivováni vzdělávat sebe i podporovat děti ve škole ve vzdělávání. Budou aktivně participovat na vlastním vzdělávání, dle témat, která je zajímají a která jim připadají smysluplná.</i>

<i>Klíčové aktivity a činnosti</i>	<i>1. Mapování kontextu komunity a potřeb členů komunity</i><i>2. Práce na tématu a potřebách komunity</i><i>3. Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry</i><i>4. Vzdělávání realizačního týmu a aktivních členů komunity</i><i>5. Odborná/metodická podpora, supervize realizačního týmu</i>

Metodologie případové studie

Romská komunita v Kutné Hoře je značně uzavřené společenství. Důvěra a vztahy mezi terénními a komunitními pracovníci a cílovou skupinou jsou naprosto zásadní pro naplňování cílů tohoto projektu stejně jako možných projektů budoucích. Jsou budované dlouhodobě, pozvolna a jsou křehké. Umožnění krátkodobého přístupu externím spolupracujícím osobám vyhodnotil proto zadavatel jako kontraproduktivní. Vzhledem k tomu, že jsme jako evaluátorky neměly možnost kontaktu s hlavní cílovou skupinou projektu, nebyly jsme schopny vyhodnotit dopad záměrů, které cílily přímo na romskou komunitu. Po dohodě se zadavatelem jsme zpracovaly případovou studii podmínek a okolností, v nichž se projekt Rom Romeha odehrával.

Cílová skupina romských rodičů však byla do šetření zapojena prostřednictvím rozhovorů s terénní pracovníci, která se v kutnohorské romské komunitě pohybuje 25 let a má důvěru jejích členů. Tuto pracovníci jsme vyškolily k vedení kvalitativního rozhovoru a připravily pro ni otázky k polostrukturovanému rozhovoru. Je však zřejmé a logické, že role terénní pracovníce zapojené do projektu a tazatelky se překrývaly a data jsou tímto faktem zatížena. Není je proto možné považovat za reprezentativní, nicméně i tak přinášejí důležité informace pro pochopení kontextu a podněty pro další směřování budoucích projektů.

Po ukončení realizace projektu jsme vedly individuální hloubkové rozhovory s pedagožkami mateřských škol, do nichž docházejí děti z rodin zapojených do projektu Rom Romeha. Dále

s ředitelkou, pedagožkami a asistentkami na Základní a praktické škole Kutná Hora¹. Hloubkové rozhovory proběhly rovněž s členkami projektového týmu a jednou ženou z romské komunity, které se aktivně zapojovala do přípravy komunitních akcí. Rozhovor jsme vedly také se dvěma pracovníci ze školského poradenského zařízení v daném regionu.

Dále jsme pracovaly s interními kvantitativními daty zadavatele týkající se romské komunity zapojené do projektu. Byly jsme však k projektu přizvány až v jeho samotném závěru a nemohly jsme ovlivnit způsob sběru kvantitativních dat od začátku projektu. Čerpaly jsme také z veřejně dostupných dat jako jsou například výroční zprávy škol na Kutnohorsku, data MŠMT, ČŠI atp.

O projektu Rom Romeha

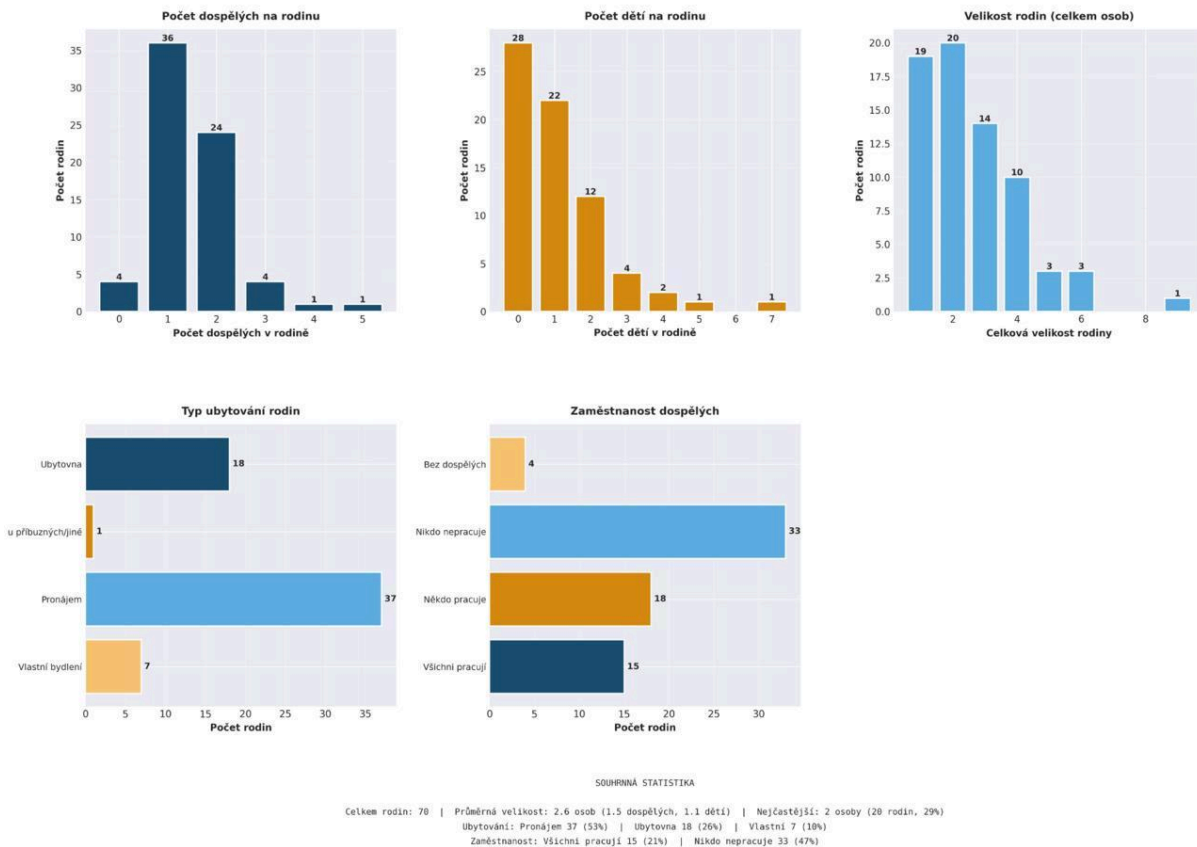
V projektu Rom Romeha bylo celkem podpořeno 210 osob ze 76 romských rodin². Z níže předkládaných grafů je možné vyčíst zaměstnanost dospělých osob v rodině, typ jejich ubytování, počet dětí v rodinách a také celkovou velikost rodin sdílejících jednu domácnost. Je však potřeba mít na paměti, že se jedná pouze o rodiny zapojené do projektu, nikoliv reprezentativní vzorek vypovídající o celé komunitě. Proto si dovoluujeme upozornit, že z grafů nelze činit žádné generalizující závěry.

¹ Respondenty je často označována jako škola "Na Náměti" nebo Náměť podle ulice, v níž sídlí. Používáme tohoto označení alternativně i dále v této zprávě.

² Za rodinu považujeme osoby žijící ve společné domácnosti. Tato čísla podpořených osob odpovídají stavu na konci projektu 31. 12. 2025. Data pro kvantitativní analýzu odpovídají stavu ze 30. listopadu 2025.

PROFIL RODIN ZAPOJENÝCH DO PROJEKTU

Z dané podpořené skupiny 53 procent (37 rodin) žije v pronajatých bytech, 26 procent (18 rodin) na ubytovně a 10 procent (7 rodin) má k dispozici vlastní bydlení. Ve 21 procentech rodin (15) všichni dospělí pracují, ve 47 procentech rodin (33) nepracuje nikdo.

Intenzivní terénní komunitní práce

Během intenzivní terénní komunitní práce v projektu Rom Romeha kombinovaly terénní pracovnice odborné sociální metody s autentickým osobním příběhem, který jim pomáhal se získáváním důvěry během vstupu do komunity. Pracovnice navštěvovaly rodiny a vedly s jejími členy neformální rozhovory, během nichž mapovaly potřeby přímo v domácnostech klientů. Během rozhovorů tak identifikovaly klíčová témata, jako je nevyhovující bydlení, výchovné problémy dětí, nedostatek financí na školní pomůcky a administrativní bariéry při zajišťování školních obědů. Praktická pomoc spočívala také v doprovázení dětí do mateřských škol. Komunitní pracovnice předcházely všem případným nedorozuměním a pomáhaly rodičům budovat důvěru a vytvářet vztah s personálem běžných škol. V případě

Financováno Evropskou unií

potřeby vyřizovaly spolu s klienty drobnou administrativu. Pracovnice reagovaly také na potřeby komunity a dezinformace, které se v ní šířily. Výsledkem byl například nový informační leták „Jak si požádat o městský byt“, který vznikl ve spolupráci s městem a měl sjednotit informace a předejít mylným domněnkám v komunitě.

Realizace komunitních akcí

Celkem se uskutečnilo 23 komunitních aktivit (14 akcí a 9 seminářů). Postupně se dařilo do jejich organizace zapojovat i členy komunity. Proběhly semináře o stipendijních programech a setkání s romskými studenty a absolventy, kteří sdíleli své úspěšné příběhy jako inspiraci pro ostatní.

Tvorba sociální sítě a vazeb komunity na aktéry

Během projektu se uskutečnilo osm mezioborových setkání pracovní skupiny k rovným příležitostem (jejich hodnocení účastníky viz Příloha 2). Podařilo se iniciovat setkání se starostou a vedoucími odborů o koncepci řešení bytové situace, zejména pro rodiny z ubytovny Lorec. Uskutečnila se také cílená setkání s učiteli mateřských škol a základních škol za účelem zlepšení vztahů mezi pedagogy a romskými rodiči.

Výzvy v projektu

Projektový tým čelil v terénu specifickým okolnostem, jako je nejednotnost komunity a nedůvěra k romským terénním pracovnícím, které jsou za svou činnost honorovány. Pracovníci museli volit citlivý komunikační přístup a pečlivě vysvětlovat své role a cíle projektu, aby předešli nedorozuměním. Důležitým prvkem byla pravidelná reflexe a supervize. Tým se také aktivně podílel na ošetření krizové situace po vyhoceném konfliktu mezi Romy a Ukrajinci v květnu 2024, což zahrnovalo i jednání se zástupci všech škol v Kutné Hoře.

Důležitá zjištění z komunitní práce

Z projektu Rom Romeha a zkušeností terénních pracovníků vyplývá několik zásadních ponaučení, která se týkají jak práce s romskou komunitou, tak systémových bariér ve vzdělávání a nezbytnosti specifických metod sociální práce.

Role terénního pracovníka jako klíčového prostředníka

Jako jeden z nejdůležitějších poznatků se ukázala nezbytnost terénního pracovníka jako spojovatele a komunikátora mezi školou a rodinou. Někteří učitelé v běžných školách nemají reálnou představu o životních podmínkách chudých rodin (např. že dítě chybí, protože nemá boty nebo svačinu, nebo se stydí). Pracovnice tyto bariéry vysvětlovaly a pomáhaly pedagogům pochopit kontext rodiny. Zprostředkovávaly komunikaci i o nepříjemných tématech nebo citlivých věcech (např. hygienu nebo vši) tak, aby to pro rodiče nebylo ponižující a nedošlo k narušení důvěry mezi školou a rodinou.

Síla pozitivních vzorů a bourání mýtů

Podle terénních pracovníků se ukázalo, že pro motivaci rodičů ke vzdělávání dětí jsou klíčové komunitní akce se sdílením příběhů úspěšných Romů. V komunitě existuje obava, že Rom, který dosáhne vzdělání a kariéry, se stává „gádžem“ a vyčleňuje se z komunity. Setkání se studenty a absolventy podle terénních pracovníků dobře ilustrovala, že lze být vzdělaný a zároveň zůstat hrdým členem romské komunity.

Kontakt s většinou

Společné aktivity, kde se setkávají lidé z ubytoven, studující romská mládež a pracovníci z většinové společnosti, pomáhají narušovat mýty o „zlých bílých“ a snižují vzájemnou nedůvěru.

Bariéry v systémovém nastavení

Během projektu se terénní pracovníce setkávaly s hluboce zakořeněnými postoji, které brání integraci romských dětí do nesegregovaných škol. Několikrát zjistily, že zaměstnanci speciálních škol aktivně přesvědčují rodiče, aby své děti stáhli z běžných mateřských škol do jejich přípravných tříd, i když jsou dobře začleněni v kolektivu a provozu MŠ.

Praktické a kulturní překážky ve výběru běžné MŠ

Pro velké rodiny je extrémně **náročná logistika** docházky dětí do různých škol (MŠ, ZŠ, speciální škola). Škola, která má „vše pod jednou střechou“, je pro ně praktičtější. V komunitě je podle terénních pracovníků silný **trend řídit se přáním dítěte** (to ostatně potvrzují i pedagogické pracovníce v mateřských školách a v základní škole Kutná Hora) – pokud se dítěti nechce vstávat nebo jít do školky, rodiče ho často nechají doma, což vyžaduje dlouhodobou práci na budování režimu a rodičovských kompetencí.

Pracovnice se potýkaly s **nedůvěrou vůči neziskovému sektoru**, především s narativem v části komunity, že neziskové organizace se na Romech pouze „přiživují“ a „kradou romské peníze“. Budování důvěry je tedy nekonečný proces, který musí být neustále obnovován skrze konkrétní výsledky a přítomnost v terénu.

Vzdělávání Romů na Kutnohorsku

Jedním z hlavních cílů projektu Rom Romeha byla podpora romských rodičů v zapisování dětí do nesegregovaných mateřských a základních škol. Segregací v této zprávě označujeme procesy, ve kterých dochází k oddělování romských žáků od neromských, a to zpravidla na úkor kvality vzdělávání romských žáků. Přestože MŠMT disponuje kvalifikovanými odhady počtu romských žáků na jednotlivých školách, jedná se o neveřejné statistiky. Podle výsledků šetření z 30. 9. 2024 tvořili romští žáci cca 3,9 % všech žáků základních škol v ČR (MŠMT, 2025).

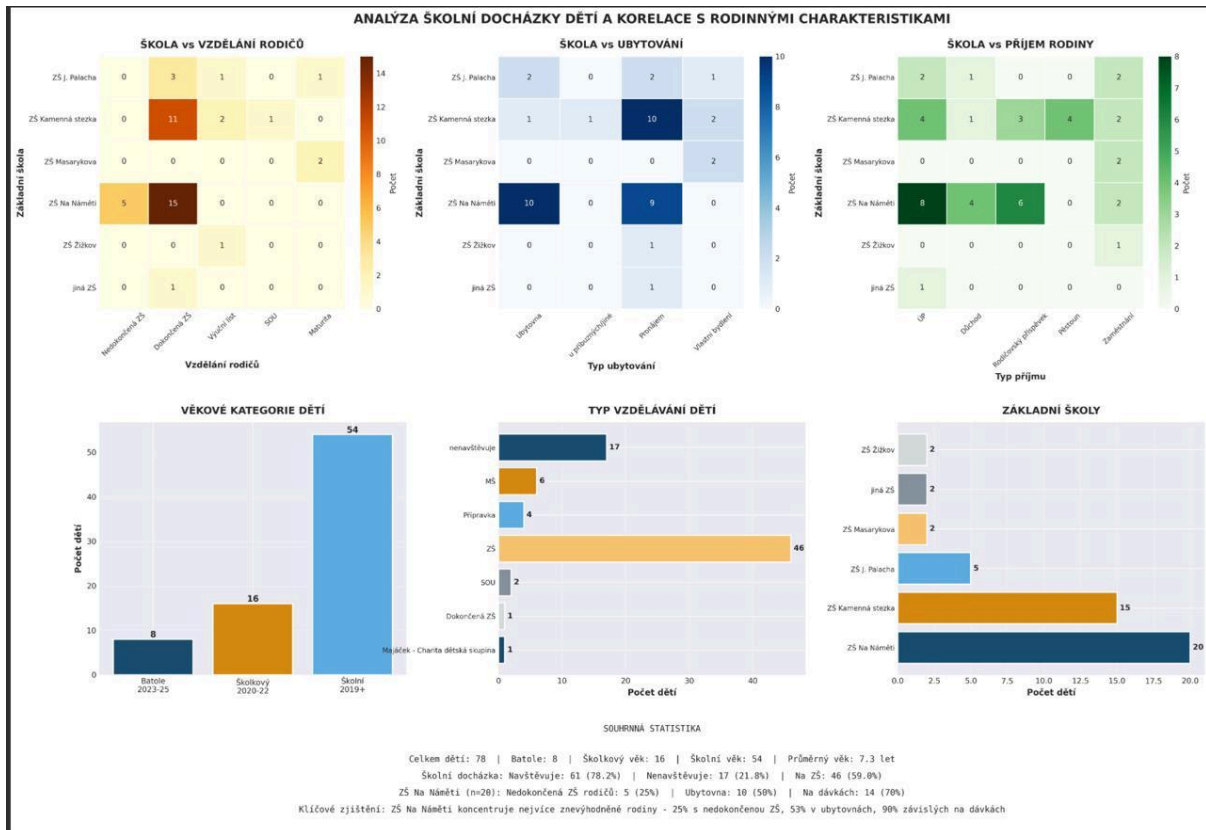
Statut segregované školy³ měla v minulosti v Kutné Hoře ZŠ Kamenná stezka, kde se ale po snaze paní ředitelky ve spolupráci se zřizovatelem a ostatními školami dařilo tento trend zvrátit. Segregovanou školou zůstává Základní a Praktická škola Kutná Hora, kde je podíl romských žáků dle odhadu paní ředitelky přibližně sedmdesát procent. Z interních kvantitativních dat realizátora projektu vyplývá, že ZŠ "Na Náměti" koncentruje z rodin zapojených do projektu ty nejvíce znevýhodněné. Ve 25 procent z počtu rodin klientů realizátora, jejichž děti docházejí na ZŠ "Na Náměti", nemají rodiče dokončené základní

³ O segregované škole hovoříme, pokud romští žáci tvoří 50 a více procent z celkové žákovské populace. Vycházíme z definice ze Situační zprávy segregace romských žáků v České republice vydané Národním pedagogickým institutem ČR.

Financováno Evropskou unií

vzdělání, 53 procent těchto rodin žije v ubytovnách a 90 procent z nich je závislých na dávkách státní sociální podpory.

Základní a Praktická škola Kutná Hora

Základní a Praktická škola Kutná Hora je tzv. paragrafová škola, což znamená, že je zřízena podle § 16 odst. 9 školského zákona pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

- **Základní škola zřízená** dle § 16 odst. 9 školského zákona : Tato část je určena pro žáky s mírnou poruchou vývoje intelektu. Součástí této školy jsou také **přípravné třídy**, které slouží dětem s odkladem školní docházky nebo dětem, u kterých je předpoklad, že zařazení do třídy vyrovná jejich vývoj.
- **Základní škola speciální:** Do této části docházejí žáci se středně těžkou poruchou intelektu, případně v kombinaci s dalšími vadami (např. tělesným nebo zrakovým postižením).

- **Praktická škola (jednoletá a dvouletá):** Tato část představuje střední stupeň vzdělávání, který navazuje na základní školu speciální. Jednoletá praktická škola je určena pro žáky se středně těžkými až těžkými poruchami intelektu. Dvouletá praktická škola je určena pro žáky se středně těžkými poruchami intelektu nebo kombinací lehké poruchy intelektu s dalším hendikepem.
- Specifickou součástí v rámci základní školy je **logopedická třída**. Na rozdíl od zbytku školy jsou v ní vzděláváni žáci bez poruch vývoje intelektu, kteří mají pouze vady řeči. Tato třída funguje jen na prvním stupni (do 5. třídy) a žáci se v ní vzdělávají podle RVP shodných se základní školou, tedy bez snížených výstupů. Po nápravě řeči nebo po ukončení pátého ročníku tyto žáci mohou přecházet na běžné základní školy.
- Škola má v současnosti dle odhadu paní ředitelky **přibližně 70 % romských žáků**, k zařazení do jakékoliv části školy (včetně přípravných a logopedických tříd) je vždy **nezbytné doporučení z pedagogicko-psychologické poradny**. Všichni vyučující na škole mají vzdělání v oboru speciální pedagogika.

Tuto školu podle vyjádření paní ředitelky navštěvuje v současnosti asi 70 procent romských žáků, kteří jsou jen výjimečně řazeni do logopedických tříd, protože kromě možných vad řeči je jim velmi často diagnostikována také porucha intelektu a dochází proto do tříd se sníženými výstupy. Nemáme samozřejmě k dispozici přesné diagnózy, vycházíme pouze ze slov paní ředitelky:

“Já bych řekla, že mají (romští žáci na ZŠ Kutná Hora) takové rozložení stejně jako normálně neromské děti. Můžou taky mít vadu řeči, ale vždycky to mentální postižení tam je tedy.”

V České republice je mírná porucha vývoje intelektu obecně diagnostikována u přibližně 1,3 % z celkové populace žáků základních škol (Němec, 2025). Podle dostupné vědecké literatury neexistuje důvod, proč by u romské ani žádné jiné skupiny obyvatel vytvořené na základě etnické nebo národnostní příslušnosti měla být porucha vývoje intelektu zastoupena výrazně více. V celém základním školství jsou Romové zastoupeni asi 3,9 % z celé žákovské populace, ve třídách určených pro žáky s poruchou vývoje intelektu by měli romští žáci také tvořit 3,9 % (viz Němec, 2025). V ZŠ "Na Náměti" činí podíl romských žáků přibližně 70 procent, paní ředitelka hovořila o tom, že mají vždy poruchu intelektu, nezmiňovala už členění na lehký nebo těžký stupeň. Každopádně je zjevné, že poruchy intelektu jsou u zde studujících romských žáků mnohonásobně častější, než by odpovídalo odbornému konsenzu.

V tomto přístupu není však Kutnohorsko ojedinělé, v rámci celé České republiky má mírnou poruchu vývoje intelektu diagnostikováno 12,6 procent romských žáků (MŠMT, 2024), tedy desetkrát více než by statisticky mělo (Němec, 2025). A přestože by jediným kritériem pro zařazení žáků do této konkrétní školy "Na Náměti" mělo být doporučení školského poradenského zařízení, z rozhovorů s romskými rodiči zapojenými do projektu Rom Romeha je patrné, že velmi podstatnou roli hrají i další tzv. pull-faktory jako je vřelé prostředí školy, pocit bezpečí, osobnost, autorita a přístup oblíbené paní ředitelky, zastoupení velkého počtu Romů ve třídách a praktičnost spojená s umístěním všech dětí z rodiny do jedné instituce.

Podle paní ředitelky stojí za narůstajícím počtem Romů v jejich škole hlavně ta okolnost, že se rozšiřuje zdejší romská komunita a sestěhovávají se sem členové širší rodiny z jiných oblastí nebo ze Slovenska. Ohledně důvodů, které vedou k časté diagnostice poruch intelektu u romských žáků paní ředitelka zdůrazňovala, že každý žák má doporučení z pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra. Jako jeden z faktorů, který vede k poruše intelektu, naznačovaly pedagožky v této škole silně nepodnětné prostředí v raném věku romských dětí. Takové vysvětlení ale v odborné literatuře nachází opodstatnění, pouze pokud by se jednalo o děti s naprosto extrémní ranou psychosociální deprivací.

Role školních poradenských zařízení

Role školních poradenských zařízení je v umístění romských žáků do vzdělávacích programů se sníženými výstupy naprosto zásadní. V této studii jsme neměly možnost sledovat a posuzovat kvalitu diagnostiky, pouze jsme vedly rozhovory se dvěma pracovníci školního poradenského zařízení, které děti v daném regionu vyšetřují.

Diagnostika poruchy intelektu mírného stupně - dříve lehké mentální poruchy (LMP) musí být podle dotazovaných odborných pracovníků v každém poradenském zařízení komplexní proces. Hlavním nástrojem je komplexní intelektový test. Diagnostika není zaměřena na jednu dovednost, ale zkoumá celkový obraz schopností dítěte. Komplexní test intelektu u školáků trvá minimálně dvě až čtyři hodiny. Pro potvrzení diagnózy poruchy intelektu platí podle respondentek ze školského poradenského zařízení velmi přísná pravidla. Dítě musí být v pásmu poruch intelektu vyšetřeno dvakrát. Tento postup je podle nich nezbytný k tomu, aby se vyloučily jiné důvody selhávání, jako je například pouze sociální zanedbání, nezralost

nebo odlišné rodinné hodnoty, které nevedou k rozvoji dítěte standardním způsobem. Samy ale připustily, že prostor pro dosahování různých závěrů ve stanovování diagnózy poruchy intelektu mírného stupně se objevuje v případech, kdy jsou výsledky testů hraniční. Respondentky zmiňovaly, že jejich pracoviště je v diagnostice striktnější než některá jiná. Pokud dítě dosáhne hraničního výsledku, není mu u nich v dotazovaném zařízení diagnostikována porucha intelektu mírného stupně. Dotazované pracovnice poradenského zařízení jsou přesvědčené o tom, že se v takovém případě nejedná o skutečné postižení, a doporučují nástup na běžnou základní školu s tím, že případné potíže se budou řešit až následně, například doučováním či zmírněním požadavků.

“My jsme v tomhle striktnější, ve chvíli, kdy fakt dopadne jako hraniční, to znamená třeba 75, tak my říkáme, tak to není skutečné mentální postižení, ale je tam prostě něco nerozvinutého, nezralost, v něčem zanedbání, v něčem úplně jiné hodnoty, které ty děti nevedou k rozvoji toho, co bychom očekávaly.”

Obě pracovnice ale připustily, že v jiných poradenských zařízeních je v zóně hraničních výsledků prostor pro jiný výklad.

“Když se bavím s kolegyní, která dříve dělala v (název jiného pracoviště), tak říká: když nám vyjde hraničně, tak my mu to dáme, protože jemu v té zvláštní škole bude lépe.”

Takový přístup nakonec není v České republice zdaleka nový ani ojedinělý (více viz např. Hajská, 2016; Klusáček, 2014).

Předškolní vzdělávání

Projekt Rom Romeha se zaměřuje na podporu romských rodin k přihlašování dětí v nízkém věku do běžných mateřských škol. Výzkumy totiž ukazují, že děti, které chodí minimálně dva roky do školky, mají dvakrát větší šanci, že budou chodit do běžné základní školy a následně školy střední (více o těchto výzkumech viz Prokop, 2022: 83-90). Terénní pracovnice v rámci projektu zaznamenávají zvyšující se počet romských dětí, které do mateřských škol nastupují, a to i dříve než v povinném předškolním roce. Velkou bariérou pro vyšší

zastoupení v běžných školkách je ale tradice rodin dávat děti do přípravných tříd⁴ v ZŠ "Na Náměti".

	Mateřská škola	Přípravná třída při §16(9) školy
Status dítěte	dítě v předškolním vzdělávání	žák ZŠ
Nutnost doporučení PPP/SPC	ne (běžně)	ano
Věková skupina	3–6 let	převážně 5–7 let
Účel	obecný rozvoj	cílená příprava na školu
Cílová skupina	všechny děti	děti s vývojovým oslabením či SVP

Začleňování dětí podporovaných v projektu Rom Romeha do MŠ

V rámci této studie jsme vedly polostrukturované rozhovory s pěti pedagožkami běžných kutnohorských mateřských škol, které ve svých třídách vzdělávají⁵ nebo vzdělávaly romské děti zapojené do projektu Rom Romeha. Jejich zkušenosti se obtížně generalizují, protože je samozřejmě každé dítě jiné stejně jako jeho rodič. Nicméně pedagožky často zdůrazňovaly, že tyto děti z jejich pohledu mají úplně stejný potenciál a fungují ve třídě srovnatelně jako jakékoliv další děti. Některé děti z jejich pohledu vyžadovaly více jejich pozornosti, ale nebylo to nad rámec míry, kterou poskytují i ostatním dětem. Adaptaci těchto dětí hodnotí jako bezproblémovou a pokud se objeví počáteční plachost nebo komunikační bariéra (např. neznalost některých českých slov), učitelky vedou ostatní děti k tomu, aby novému spolužákovi pomohly.

⁴ Přípravné třídy základní školy jsou určeny dětem v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj – přednostně pak děti, kterým byl povolen odklad školní docházky. O zařazování dětí do přípravné třídy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení (např. PPP nebo SPC), které je součástí žádosti (více viz § 47 školského zákona). Na základě schválené novely školského zákona omezujícího odklady školní docházky budou přípravné třídy od 1. září 2029 zrušeny.

⁵ Aktuálně mají dané respondenty ve třídách celkem 5 dětí zapojených do projektu.

Financováno Evropskou unií

“Ta holčička spolupracovala, cokoliv jsme dělali, tak vždycky zvládla v podstatě bez přípravy. Vánoční koncert, kdy vlastně chyběla dlouhodobě, tak s námi zvládla a absolvovala. Bylo to pěkné, takže myslím si, že tam žádné potíže, co se týče vzdělávání, jsem neviděla. Jedině na začátku ještě neuměla správně chápat některé významy českých slov. Že třeba neuměla vyjádřit hygienické potřeby, že chce třeba na toaletu, tak to vyjadřovala třeba slovy, že se počůrala. Ne, že chce čůrat, ale že se počůrala. A tak to nebylo, ona opravdu nevěděla a neuměla to říct a vlastně v podstatě se takhle vyjadřovala. Pak jsem přišla na to, kde je kámen úrazu, nevěděla, jak to správně říct. Takže třeba některá slova vyjadřovala jinak, nechápala. Používala špatné tvary těch slov.

Co se týče vzdělávání, tam to vidím v růžových barvách, že má holčička velký potenciál být úspěšná v životě. Jediný problém, který se nám vyskytuje i poslední dobou, i když je šikovná, všechno je fajn, tak vlastně taková ta péče. Péče o vlásky je zanedbaná, nemůže se zbavit vší, to je jediné takové mínus velké. Jinak to všechno ostatní si myslím, že bylo bezproblémové.

Ještě se naučila zavazovat tkaničky jako první z předškolních dětí, takže je snaživá, šikovná, chytrá, stačí to jednou ukázat a ví, takže potenciál velký. A pokud ji maminka dá do jiné komunity dětí, tak si myslím, že to okamžitě zastaví ten vývoj, který tam je a byla by to velká škoda.” (respondentka R.)

Romští rodiče se často obávají, že by v běžných školkách mohly jejich děti zažívat ústrky právě kvůli tomu, že jsou Romové. Pedagožky z MŠ ale takové scénáře nepotvrzují, jen jedna z nich se kdysi setkala s tím, že romskému dítěti někdo nechtěl podat ruku, když se měl utvořit kruh před začátkem hry. Podle ostatních ale takové chování spolužáků pozorovaly spíše dříve a s příchodem většího množství Ukrajinců, Vietnamců a Mongolců do jejich tříd už děti takové rozdíly nedělají.

“U nás ať to dítě je modrý, zelený, oranžový, všechny děti jsou na stejné úrovni, všechny jsou kamarádi. I když to je dítě s handicapem, i když to je dítě třeba nemluvicí nebo dítě s brejličkami, dítě, já nevím, měli jsme tady chlapečka, špatně chodil, špatně slyšel. Děti ještě nedělají rozdíly. V té školce ta učitelka je s nimi pořád. Pořád, pořád. A může předcházet situacím, které by mohly být ve stylu, ale tobě to nepůjím, nebo ty jsi takový a makový.” (respondentka Č.)

Větším tématem je pro pedagožky spolupráce s rodiči. Někteří fungují perfektně, s některými je komunikace obtížnější. V takových případech jim pomáhají také komunitní pracovnice a pedagožky spoluprací s nimi hodnotí jako výbornou a velmi přínosnou.

Wellbeing

Pedagožky z mateřských škol i ze Základní a praktické školy Kutná Hora se shodují, že pro romské rodiče jsou velice důležité pocity jejich dětí v dané instituci. Wellbeing (celková pohoda, pocit bezpečí a štěstí) jejich dětí je naprosto klíčový, přičemž jej často nadřazují i samotným vzdělávacím výsledkům. Učitelky mateřských škol i školy "Na Náměti" shodně popisují romské rodiče jako velmi ochranné. Mnohem více se v porovnání s neromskými rodiči doptávají, jak se dnes dítě cítilo, jak se mu dařilo, jestli se mělo dobře, jestli neplakalo atp. Pedagožky z MŠ hodnotily, že v případech, kdy hovořily romští rodiče o problematice

adaptaci, měla adaptace možná lehce těžší průběh, ale nevybočovala nad rámec jejich zkušeností s adaptací u ostatních dětí ve škole. Nicméně pozorují, že v případě lehce těžší adaptace není problém až tak na straně dětí, jako spíše jejich rodičů, kteří těžce nesou dočasnou nespokojenost svých dětí a odloučení. Některé pedagožky byly touto zkušeností překvapeny a zmiňovaly, že se tu odbouraly i jejich vlastní předsudky o tom, že by se romští rodiče o své děti starali méně.

Je tam hodně ta vazba rodič a dítě. Jako neříkám, že ostatní děti, že se rodiče nezajímají, to vůbec, ale tady je to opravdu hodně viditelné, že opravdu jim na těch dětech záleží, hodně se zajímají prostě. Člověk by si řekl, že jim to je jedno, ale je to právě naopak, že opravdu se zajímají, pořád se ptají, jak se to dítě má ve školce, jestli má kamarády, jestli mu někdo neublíží, opravdu se zajímají.

Wellbeing je pro tyto rodiče úzce spojen s pocitem **bezpečí**. Často se obávají, aby jejich dítěti někdo v kolektivu neublížil. Pokud dojde k sebemenšímu konfliktu (např. běžná malá potyčka v kolektivu dětí), rodiče na to reagují velmi citlivě a někdy i přehnaně ze strachu z diskriminace nebo nepřijetí. Pokud své obavy komunikují s pedagožkami, většinou se situace bez problémů vysvětlí. Nicméně v některých situacích, kdy je v očích rodičů ohrožen okamžitý emocionální klid dítěte, je to pro ně impuls k přerušení docházky bez snahy situaci řešit. Dítě následně přehlašují do z jejich pohledu bezpečnějšího prostředí ZŠ "Na Náměti".

Přípravná třída při ZŠ "Na Náměti"

Přípravnou třídou prošlo několik dětí zapojených do projektu Rom Romeha, vlastní zkušenost mají i někteří rodiče. Podle paní ředitelky je hlavní výhodou přípravných tříd "Na Náměti" oproti běžným mateřským školám především intenzita a odbornost poskytované péče. Počet žáků ve třídě bývá nižší než v MŠ a věnují se jim dvě pedagogické pracovnice. Je přesvědčena, že romské děti potřebují speciální pedagogickou péči:

"Většina romských dětí ji potřebuje, mají většinou hendikep řečový, málokde mluví jen romsky, někde jen česky, ale přijdou sem třeba děti ze Slovenska a ty potřebují tu speciální péči větší."

Pokud je dítě z přípravné třídy schopné nastoupit do běžné základní školy, je mu to podle slov paní ředitelky ve škole "Na Náměti" doporučeno.

"Já když máme v přípravné třídě dítě, které je z romské komunity a vidíme, že je šikovné, že je dobré, vždycky ho směřujeme na základní školu. Někdy je to boj s rodičema, ale ty rodiče to velmi dobře pochopí, protože poradna jim to stejně nedá, takže ho tady stejně nenechá. Takže je to úplně jednoduché. Ale tak máme z toho radost."

Z přípravné třídy odchází na běžné základní školy podle paní zástupkyně přibližně jedna třetina až jedna polovina žáků (*“nebude to polovina, ale možná více než třetina”*), zbylá polovina až dvě třetiny nastupují do prvního ročníku ZŠ "Na Náměti". Podle slov respondentek z pedagogického poradenského zařízení se velmi často v přípravných třídách nacházejí právě *“hraniční děti”*, tedy děti s výsledky testu odpovídajícími hraničním intelektovým schopnostem. Takové děti v konkrétním poradenském zařízení směřují do běžných základních škol, ne všechna poradenská zařízení v tomto případě ale postupují stejně.

“My jako paní učitelce každý rok opakujeme, že nemá smysl ty děti posílat, když si nemyslí, že je tam fakt nějaké vážné postižení, které by směřovalo, že je tam až třeba střední mentální retardace, že jakmile je tam jenom lehké, což většinou jsou hraniční děti v tomhle případě. Takže nemá cenu je posílat, takže musí nastoupit na běžnou základní školu a když budou mít potíže, tak to budeme potom řešit.”

Pohled na přestup z běžné MŠ do přípravné třídy "Na Náměti"

Každé dítě je samozřejmě nutné posuzovat individuálně stejně jako jeho vzdělávací potřeby. Máme-li ale hovořit obecněji, pedagožky mateřských škol a terénní pracovníce jsou přesvědčeny o tom, že různorodý kolektiv v běžných mateřských školách romským dětem zapojeným do projektu, prospívá. Naopak pedagožky ZŠ "Na Náměti" jsou přesvědčeny, že je pro ně přípravná třída vhodnější kvůli větším možnostem individuálního přístupu.

Pedagožky v mateřských školách se na přechody dětí do přípravných tříd na ZŠ "Na Náměti" dívají převážně kriticky a s lítostí, zejména pokud jde o děti, které považují za nadané a schopné zvládnout běžný vzdělávací proud. Učitelky často vnímají odchod šikovných dětí do segregovaného prostředí jako chybu, která zastaví jejich vývoj tím, že ztratí možnost rozvíjet se mezi vrstevníky z většinové populace. Zdůrazňují, že v běžné mateřské škole mají děti vzor v ostatních vrstevnících, od kterých se učí dovednosti a sociální vzorce, které v čistě romské komunitě mnohdy nevidí.

Pedagogické pracovníce ze "ZŠ "Na Náměti"" se domnívají, že je přípravná třída pro romské děti z komunity na Kutnohorsku vhodnější než běžná mateřská škola především kvůli intenzivnější a specializované péči, která lépe reaguje na specifické potřeby a startovní pozici těchto dětí. Mohou dětem podle jejich vyjádření dopřát individuálnější přístup, protože

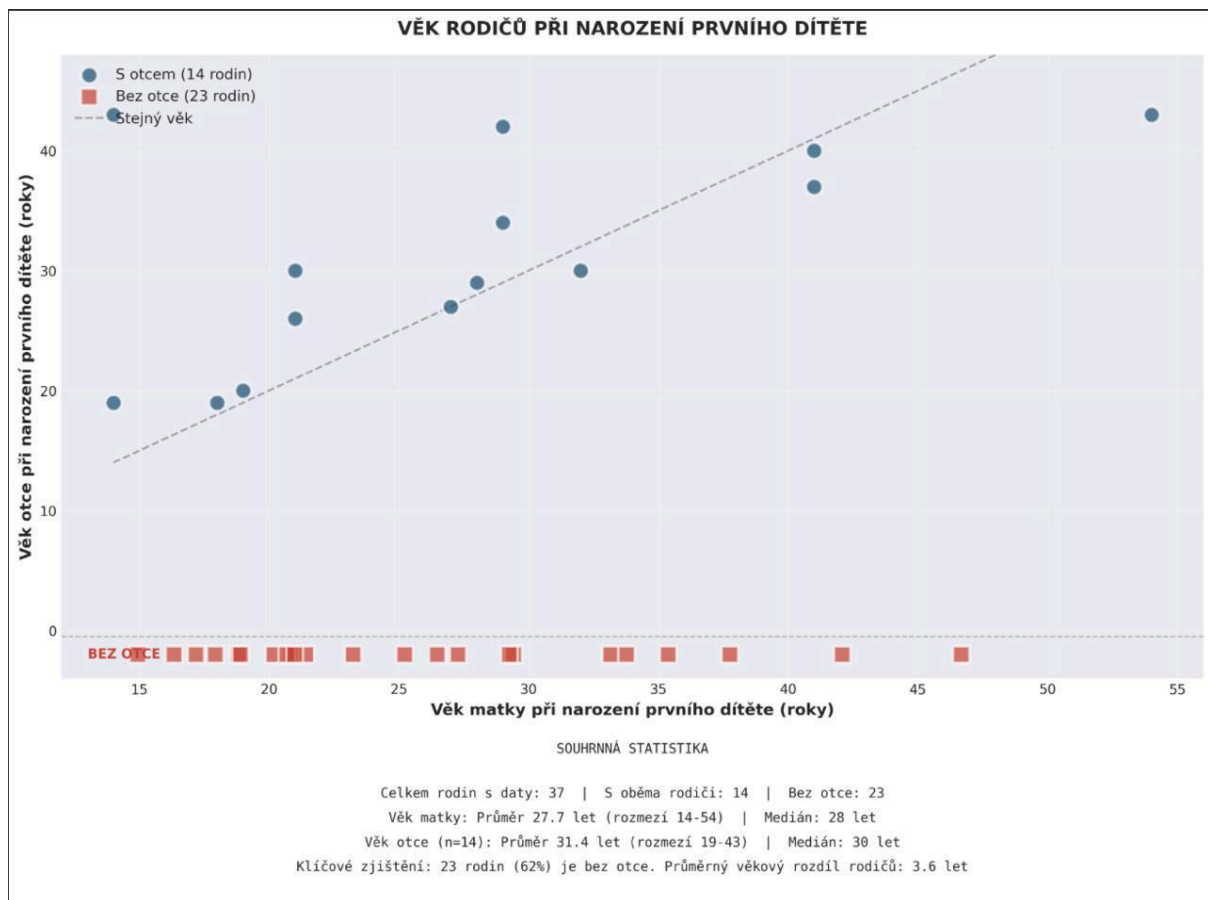

v přípravné třídě je kapacita omezena na 10 až 15 dětí, kterým se plně věnují dvě pedagogické pracovnice. To umožňuje věnovat se každému dítěti podle jeho tempa. Dalším argumentem, který zmiňují, je odbornost personálu. Na rozdíl od MŠ jsou všichni učitelé na této škole speciální pedagogové a jsou vyškoleni pro práci s dětmi s handicapem (např. vady řeči, lehké mentální postižení či ADHD) a většina dětí z romské komunity podle paní ředitelky tuto péči potřebuje. Přípravná třída se podle nich může více zaměřovat na komunikační bariéry jako je neznalost některých slov nebo na budování sociálních a hygienických návyků více než běžná MŠ. Jako další argument zmiňují také přípravu na školní režim. Na rozdíl od MŠ, kde si děti podle nich spíše hrají, má přípravná třída režim blízký škole – děti se učí vnímat zvonění, přestávky a mají několik cílených „zaměstnání“ (aktivit) za dopoledne. To podle jejich výpovědí dětem usnadňuje budoucí přechod do první třídy. Zmiňují také ochranný přístup romských rodičů a předpoklad, že by je proto do běžných MŠ ani nedávali. Přípravná třída je proto podle nich vhodný způsob, jak dítě do vzdělávání zapojit. Uvádějí také sociální bariéry jako například financování výletů, divadel, pomůcek, což z jejich pohledu v přípravné třídě odpadá nebo je minimalizováno.

Pohled romských rodičů na vzdělávání

Romští rodiče zapojení do projektu Rom Romeha jsou z velké části sami absolventy ZŠ "Na Náměti". Stejně tak tomu bylo u všech pěti respondentů, se kterými vedla rozhovor terénní pracovnice. Ti všichni tuto základní školu dokončili a nikdo z nich nemá středoškolské vzdělání. Jejich děti, které jsou ve věku odpovídajícím docházce do MŠ nebo ZŠ, do ZŠ "Na Náměti" buď docházejí, nebo v části jejich vzdělávání tato škola figurovala.

Jedna respondentka pokračovala ve studiu na učilišti, které nedokončila, ostatní z různých důvodů o nástup na střední školu neusilovali. Význam vzdělávání tyto respondenti oceňovali až s odstupem času, když se například setkali s odmítnutím při snaze získat práci. Dobrou práci si spojují s finanční stabilitou a potažmo i s možností získat vhodné bydlení. Viní však hlavně životní okolnosti (úmrtí rodičů, často zakládání rodiny, touhu po vlastním výdělkem), které jim stály v cestě k dosažení lepšího vzdělání. Nad rozdíly mezi běžnou základní školou a základní školou se sníženými výstupy se v této souvislosti pozastavuje pouze respondentka, která měla zkušenost z obou škol a mohla je tak porovnávat.

Význam vzdělání rodiče často definovali skrze to, co jim samotným chybí. Někteří litují, že ve vzdělávání nepokračovali nebo dalšího studia zanechali, věří, že by jim vzdělání přineslo lepší práci, finanční stabilitu a s tím lepší bydlení. Děti, kteří končí základní školu, podporují respondenti k tomu, aby se vyučily. U ještě malých dětí všichni respondenti sní o tom, že jednou budou mít lepší vzdělání než oni sami.

„Tak jsem ho [vzdělání] neměla já, tak ho bude mít aspoň on.“ (respondentka C.)

Z rozhovorů vyplývá, že tito rodiče nejsou k vzdělání lhostejní, ale jejich snaha o úspěch dětí v běžném vzdělávacím proudu vyžaduje podporu, která jim pomůže překonat obavy z diskriminace a limity jejich vlastního vzdělání. Zkušenost s integrací do běžného školství mění ambice některých respondentů. Dva z nich, kteří jsou zároveň manželé, vidí obrovský rozdíl u své dcery, která jako první z rodiny navštěvuje běžnou mateřskou školu. Jsou nadšení z toho, kolik se toho naučila (ve srovnání se sourozenci v přípravné třídě "Na Náměti"), a tatínek díky tomu chce poslat i své další malé děti do běžné školky. Včasná

podpora má vliv také na sebevědomí rodičů. Ze zkušeností terénní pracovníce a výpovědí některých respondentů vyplývá, že když rodiče vidí pokroky svého dítěte v běžné škole, uvědomují si, že jejich starší děti na speciální škole nejsou „hloupější“, ale pouze tuto šanci včas nedostaly. Tento posun v myšlení vede k tomu, že někteří rodiče začínají pomalu věřit v možný úspěch svých mladších dětí v běžném vzdělávacím systému.

Push a pull faktory ZŠ "Na Náměti"

Z rozhovorů, které vedla terénní pracovníce v rodinách, vyplývá, že tuto školu vnímají jako velmi oblíbenou právě proto, že sami znají příjemné prostředí a vřelou atmosféru školy. Osobně často také znají paní ředitelku nebo jiné zde působící pedagogy. Paní ředitelka jim vychází v mnoha věcech vstříc, mírnější jsou pravidla pro omlouvání absencí, nízké jsou nároky na děti stejně tak jako nároky na domácí přípravu dětí s rodiči. To vše v kombinaci s opravdu laskavým a pečujícím přístupem.

Pull faktor bezpečného a známého prostředí

Všichni respondenti měli zkušenost s vlastní docházkou na ZŠ "Na Náměti". Zpětně na ní pozitivně hodnotí přístup učitelů a bezpečné prostředí. Důležité pro ně také je, že to prostředí sami velice dobře znají. Jedna z respondentek, jejíž dcera má nastoupit na běžnou ZŠ, kam příliš dětí z romské komunity nechodí, váhá:

“Já nevím, právě my jsme tam ještě nikdy nebyli, právě v téhle škole. Takže si nejsem jistá, právě.”
(respondetka L.)

Někteří respondenti, kteří pro své děti zkusili docházku na běžnou MŠ, je ale nakonec přihlásili do přípravné třídy "Na Náměti" - z důvodu respondenty vnímané problematické adaptace nebo konfliktu mezi dětmi.

C: „On tam nechtěl chodit kvůli nějakému klukovi, že ho tam mlátil nebo co. (...) Prostě tam nebyl svůj.“

T: “A to jste řešila tenkrát s nějakou učitelkou?”

C: “Ne, neřešila jsem to.”

T: “No a vy jste se teda rozhodli, že ho dáte do přípravy. A do přípravy proč?”

C: *„Je to tam dobré, má tam kamarády a je to tam dobré pro něj. Líbí se mu tam. (...) No asi to, že prostě je tam prostě mezi svými.“* (respondentka C.)

Pull faktor individuálního přístupu a nižších nároků

Zejména ti respondenti, kteří přešli na ZŠ "Na Náměti" z běžné ZŠ, si váží individuálního a lidského přístupu a pomalejšího tempa vyučování.

„Já vím, že se tam nenaučíš tolik jako normálně, ale prostě to těm dětem umějí vysvětlit. A jsou hodní, nejsou takoví, že když to neumíš, tak se zachovají prostě tak tady máš za pět a tak, tam ti prostě s tím pomáhají.“ (respondentka B.)

Pull faktor benevolence kontroly docházky?

Terénní pracovnice, pedagožky MŠ i pedagogické pracovnice ZŠ "Na Náměti" se shodují, že je stěžejním problémem docházka romských dětí do vzdělávacích institucí. Jedna respondentka z romské komunity, která s námi hovořila, ale nemá se ZŠ "Na Náměti" svou vlastní zkušenost, pozoruje ve svém okolí, že je kontrola docházky v této škole benevolentnější než v běžných školách, a proto podle ní tato škola kumuluje romské rodiče, kterým *„je vzdělávání dětí tak nějak jedno“*. Během rozhovorů jsme ale dalším respondentům otázku ohledně kontroly docházky nekladly a z tohoto vyjádření nelze činit unáhlené závěry. Nicméně je možné se na tento bod zaměřit v budoucích šetřeních.

Paní ředitelka sama popisuje problém s docházkou jako *„nekonečný boj“*. Ostatně ve výroční zprávě uváděný údaj 234,7 omluvených hodin na žáka je opravdu extrémní, průměr v ČR se obvykle pohybuje mezi 90-120 hodinami. Ve škole "Na Náměti" nevyžadují papírové omluvenky, omluva probíhá telefonicky. Ale podle svých slov udržuje paní ředitelka osobní kontakty se všemi lékaři a v případech pochybností jim telefonuje, aby si ověřila, zda u nich dítě skutečně bylo. Pro rodiny, které mají objektivní problémy s dopravou nebo pro děti s psychickými potížemi, škola zavedla do školního řádu distanční výuku. Rodičům se dopravují úkoly a děti jsou následně přezkoušeny.

Pull faktor autority a osobnosti paní ředitelky ZŠ "Na Náměti"

Paní ředitelka kutnohorskou romskou komunitu velmi dobře zná. Podle jejích kolegyně umí s rodiči výborně komunikovat, snoubí empatický a spravedlivý přístup a je Romy považována

a respektována. Přispívá k tomu i způsob, jakým s rodinami jedná. Podle ní samotné na rodiče nefunguje křik ani restrikce, úspěšná je pouze snaha o domluvu. Celkově paní ředitelka zdůrazňuje, že je pro ni klíčové budovat s rodiči vztah založený na důvěře a přímém jednání, nikoliv na autoritativním přístupu.

Push faktor menšího množství znalostí

Rodiče jsou si vědomi, že v ZŠ "Na Náměti" získávají jejich děti méně znalostí. Nejvíce to vnímají ti z nich, kteří sami mají nějakou vlastní zkušenost s docházkou i na běžnou základní školu. Stejně tak i rodiče, jejichž děti alespoň krátkodobě běžnou ZŠ navštěvovali. Respondentka, jejíž dcera chodila do běžné ZŠ, tuto konkrétní běžnou školu hodnotila na škále 1-5 jako výbornou a uvažuje o návratu dcery zpět ze školy "Na Náměti". Rodiče, kteří měli vlastní zkušenost jen se ZŠ "Na Náměti", kam dali také všechny své děti, hodnotí současný stav jako benevolentní, se slabou disciplínou a menšími nároky, než když ji absolvovali sami, stěžovali si na současnou absenci domácích úkolů a knih⁶.

"No, jak tam chodila (dcera do běžné ZŠ), tak jako uměla číst, psát, počítat, všechno jí šlo dobře. No, jako i teď jí to jde, ona je prý nejlepší ze třídy (po přechodu na ZŠ speciální), paní učitelka, říkala, že jako by navrhovala přejít zpět. Já nevím, ale tam je to lepší, no, se mi zdá, než tady. No, tady se moc neučí na té škole. Protože, jako já nevím, ale děti nemají knížky, přijdou ze školy, knížky nemají. Jenom mají žákovskou a notýsek. A domů to nedostávají, já nevím, proč to nedostávají domů. K tomu nemají žádný domácí úkoly. (Dcera) je měla den co den, jak byla na (běžné ZŠ). To nebylo, abychom s ní nedělali ty úkoly. (respondentka M.)"

Z výpovědí vyplývá, že hlavním konfliktem je pro rodiče volba mezi kvalitou vzdělání (budoucí zisk) a psychickou pohodou dítěte a potažmo i rodiče (okamžitý klid). Pokud dítě nebo rodič zažije nebo vycítí v běžném prostředí možné trauma (šikana, neúspěch) nebo náznaky nepřijetí či opovržení, stává se pull faktor základní školy "Na Náměti" jako „bezpečného přístavu“ rozhodujícím.

⁶ Podle paní ředitelky si ale knihy a sešity mohou rodiče na nošení domů vyžádat, stejně tak i domácí úkoly. Nezadávají úkoly plošně, neboť se podle jejích slov řídí současným trendem ve vzdělávání, kdy je cílem děti nepřetěžovat.

“Bude mu mezi svými lépe”... past dobrého úmyslu?

V kontextu výše řečeného se lze na celou situaci vzdělávání romské komunity na Kutnohorsku dívat i optikou teorie tzv. *gatekeepingu* (Lewin, 1947). *Gatekeeping* je v tomto ohledu možné chápat jako soubor rozhodovacích procesů a institucionálních mechanismů, které určují, kdo získá přístup k určité vzdělávací dráze a kdo nikoli. „Bránou“, *gateway*, pak může být například přijímací řízení, v tomto případě je to ale diagnostické vyšetření ve školním poradenském zařízení a následné doporučení k zařazení do “speciální” školy. *Gatekeeperem*, pomyslným strážcem takovéto brány, může být poradenský pracovník, ředitelka školy, samotná instituce či legislativní rámec a do určité míry i rodič pod tlakem mocnějších autorit.

Nerovnosti ve vzdělávání vznikají tehdy, když tyto selekční mechanismy systematicky znevýhodňují určité skupiny žáků, v tomto konkrétním případě i s myšlenkou jejich nejlepšího zájmu. Sociologické výzkumy ukazují, že rozhodovací procesy nejsou hodnotově neutrální – jsou ovlivněny kulturními normami, očekáváními a sociálním kapitálem rodin. Děti a rodiče ze sociálně znevýhodněného prostředí čelí vyšší pravděpodobnosti doporučení k méně prestižním vzdělávacím drahám než rodiny s vyšším vzdělanostním a sociálním kapitálem, které umí lépe číst takovéto pomyslné brány a jejich důsledky. Tímto způsobem se ale i v zájmu dobra a nejlepších úmyslů mohou reprodukovat sociální nerovnosti a posilovat stukturální diskriminace.

Když zahrneme i ostatní aspekty, které s sebou nízké vzdělání a jeho udržování v dalších generacích nese, dědí se nejen náklonnost ke škole se sníženými výstupy ale i chudoba. Chudobou jsou dvakrát častěji postiženi lidé, jejichž rodiče nemají maturitu než ti se vzdělanějšími rodiči, pojí se s tím i dlouhodobá nezaměstnanost, exekuce a nevyhovující stav bydlení (více viz Median, 2018; Prokop, 2022). To ilustrují i data Roma Survey (2011) na počtech Romů z oblastí ohrožených sociálním vyloučením - se základním vzděláním mělo nějakou formu placené práce jen 29 procent, zatímco ti s vyučením nebo střední školou 75 procent (více viz Roma Survey, 2011; Prokop, 2022). Segregující systém vedoucí k nevzdělanosti následně produkuje nezaměstnanost, která stát stojí velké množství finančních prostředků. Podle odhadů Daniela Prokopa se jedná o 3 miliony korun, které mladý člověk nezaplatí na odvedech a nabere na sociálních dávkách (Pokorný, 2024).

Z výzkumů PAQ Research také vyplývá, že takřka polovina lidí v aktivním věku, kteří nedosáhli na maturitu, má v Česku nízký ekonomický a sociální kapitál - a výrazně tomu napomáhá časné třídění dětí v celém vzdělávacím systému. Ti pak získávají nižší pracovní uplatnění, horší kontakty a další kompetence (více viz Prokop, 2022).

V oblasti inkluzivního vzdělávání dochází proto k posunu od selektivního modelu směrem k modelu podpůrnému, jehož cílem je minimalizovat bariéry a posilovat rovný přístup ke vzdělání. Nicméně někteří zaměstnanci Základní a praktické školy v Kutné Hoře a i někteří romští rodiče jsou přesvědčeni, že separací dětem pomáhají a chrání je. Tímto přístupem se rodiny a děti podceňují a nevědomky udržují negramotnost a nízké ambice.

Pocity frustrace a křivdy

V tomto střetu dvou pohledů mají obě strany pocit, že jednájí v nejlepším možném zájmu dětí a narážejí na vzájemné nepochopení a bariéry. Realizátoři projektu se cítí frustrováni bariérami ze strany *gatekeeperů*, které jim brání v naplňování cílů projektu. Opakovaně se setkali s aktivním nábojem již integrovaných dětí do běžných mateřských škol ze strany paní ředitelky školy "Na Náměti". Ostatně i respondenti z romských rodin hovořili o tom, že je paní ředitelka aktivně obvolávala nebo jim aktivně již předem "*připravuje papíry*".

Zástupkyně školy "Na Náměti" se zase cítí nespravedlivě obviňována. Jsou sice přesvědčené o prospěšnosti a vhodnosti absolvování přípravného ročníku pro děti z romské komunity, ale odmítají, že by se s kolegyněmi snažily děti aktivně přetahovat. Některé z nich se cítí ukřivděny, protože školu "Na Náměti" vnímají jako instituci, která pouze naplňuje svou zákonnou roli a vychází vstříc rodičům. Zdůrazňují, že pokud rodič sám chce dát dítě do jejich školy a má k tomu potřebné doporučení z poradny, škola nemá právo ho odmítnout. Odmítají tlaky, které by je nutily tyto žáky nepřijímat. Podle nich škola nikoho násilím nadržít, pokud se rodič rozhodne pro běžnou školku, škola mu v tom nebrání. Svou práci vidí jako nezbytný servis pro děti, které by v běžném proudu bez této specifické přípravy od počátku selhávaly. Žádná z respondentek ZŠ "Na Náměti" nepřipouští, že by škola limitovala možnosti výběru dalšího vzdělávání jejich absolventů. V dalším studiu je maximálně podporují.

Financováno Evropskou unií

Jedna z respondentek ze ZŠ "Na Náměti" vnímá posledních pět let velký tlak na jejich školu a nese ho velmi těžce a osobně. Dotýkají se jí náznaky, že dělají svou práci „úmyslně nedobře nebo proti někomu“. Tyto útoky vnímají jako zpochybnění své odbornosti, profesionality, dlouhodobé praxe a dobrých úmyslů, se kterými se dětem věnují. Kritiku, která se zaměřuje na etnické složení školy, vnímá tato respondentka jako vnější politický tlak, který nerespektuje realitu jejich práce. Zástupkyně školy "Na Náměti" zaznamenaly, že jsou v rámci integračních snah stavěny do role „nepřátel“ mateřských škol, což považují za nepravdivé, protože s místními školkami naopak spolupracují.

Přestože to pedagožky ZŠ "Na Náměti" odmítají, je nesporné, že je limitována další vzdělávací dráha absolventa školy, kterému by byla porucha intelektu přičtena bez reálného opodstatnění. Minimálně v tom, že jeho vzdělání odpovídají pouze navazující učební obory kategorie E. Argument, že je systém prostupný, protože se absolvent může vše doučit a hlásit se i na jiné nebo maturitní obory, je pravdivý. Stejně tak jako argument, že jsou prostupné přípravné třídy (z nichž odchází do běžných základních škol necelá polovina žáků). Systém se tak evidentně formálně prezentuje jako otevřený, ale jeho prostupnost je iluzorní nebo v praxi minimálně velmi obtížně realizovatelná. O tom ostatně rozhodl i Evropský soud pro lidská práva již v roce 2007 ve věci D. H, a další proti České republice.

Zdroje:

- Gargulák, K. (2025, 8. duben). *Segregované školy najdeme téměř v každém kraji. Odpovědnost nesou obce, potřebují ale podporu státu.* PAQ Research. <https://www.paqresearch.cz/post/segregovane-skoly-najdeme-temer-v-kazdem-kraji-odpovednost-nesou-obce-potrebuji-ale-podporu-statu/>
- Hajská, M. (2016, 9. února). *Případ malé Amandy – kvůli odbyté diagnostice skončila na „zvláštní“ škole.* Romea.cz. <https://romea.cz/cz/zaostreno/pripad-male-amandy-kvuli-odbyte-diagnostice-skoncila-na-zvlastni-skole>
- Klusáček, J. (2014). *Nálepkování dětí diagnózou mentálního postižení v České republice: velký, ale řešitelný problém.* Česká odborná společnost pro inkluzivní

Financováno Evropskou unií

vzdělávání (COSIV).

https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2017/01/analyza_COSIV_nalepkovani_deti.pdf

- Lewin, K. (1947). *Frontiers in group dynamics: Channels of group life; social planning and action research*. Human Relations, 1(2), 143–153.
- Median, Charita Česká republika, & Česká biskupská konference. (2018). *Young people and poverty: Survey on risk of poverty among young people in the Czech Republic*.
<https://www.charita.cz/en/who-we-are/media-service/press-release/caritas-new-survey-twenty-per-cent-of-young-people-are-at-risk-of-poverty/>
- MŠMT. (2025). Zpráva ke zjišťování kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků v základních školách ve školním roce 2024/2025. s. 4 Dostupné z:
<https://msmt.gov.cz/vzdelavani/zprava-ke-zjistovani-kvalifikovanych-odhadu-poctu-romskych-1>
- Němec, Z. (2025). *Situační zpráva: Segregace romských žáků v základním vzdělávání v ČR* [PDF]. Projekt Podpora rovných příležitostí. Praha.
- PAQ Research. (2025). *Analytická zpráva pro ORP Kutnohorsko* [Online]. Mapa vzdělávání. <https://mapavzdelavani.cz/analyticke-zpravy-pro-orp?orp=116>
- Pokorný, J. (2024, 13. března). *Segregaci platíme všichni. Když sociálně slabé dítě nedokončí školu, stojí nás to tři miliony, tvrdí sociolog*. iROZHLAS.cz.
https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/segregaci-platime-vsichni-kdyz-socialne-slabe-dite-nedokonci-skolu-stoji-nas-tri_2403132100_kac
- Prokop, D. (2022). *Slepé skvrny: o chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti* (3. rozš. vyd.). Host. ISBN 978-80-275-1078-8

Financováno
Evropskou unií

Příloha 1: Srovnávací analýza ZŠ v Kutné Hoře

(dle výročních zpráv 2024-2025 a Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT)

Škola / Typ vzdělávání	Zřizovatel	Počet tříd / Žáků	Shrnutí a zaměření	Počet žáků v ročnících (1.–9.)	Průměrný prospěch	Průměrná absence (hod/žák)	Žáci s handicapem (SVP)	Kapacita / aktuálně volná (dle ČŠI)
ZŠ Jana Palacha	Město Kutná Hora	26 tříd / 584 žáků	Bezbariérová škola, člen Asociace cambridgeských škol, výuka Aj od 1. roč., robotika.	1.: 66, 2.: 67, 3.: 66, 4.: 67, 5.: 68, 6.: 60, 7.: 67, 8.: 66, 9.: 45	~1,48	~74 h (z toho 1,4 h neoml.)	196 žáků se SVP; 56 se závažnými poruchami učení/chování; 18 s IVP.	580/0
ZŠ T. G. Masaryka	Město Kutná Hora	21 tříd / 509 žáků	Sportovní tradice, rozšířená výuka Tv, mezinárodní projekty Erasmus+ a eTwinning.	1. stupeň: 279 žáků; 2. stupeň: 230 žáků.	~1,43	~57,2 h (z toho 0,16 h neoml.)	91 žáků (PO 1–3); 14 s IVP; 13 nadaných žáků.	530/25

Financováno Evropskou unií

ZŠ Kamenná stezka	Město Kutná Hora	15 tříd / 282 žáků	Program „Začít spolu“, důraz na wellbeing, inkluzi a sociálně znevýhodněné žáky.	1.: 56, 2.: 38, 3.: 29, 4.: 33, 5.: 26, 6.: 21, 7.: 34, 8.: 24, 9.: 21	~1,52	~65,0 h (z toho 2,5 h neoml.)	45 žáků se SVP; 40 se zdrav. postiž.; 18 se soc. znevýhodněním; 6 s upravenými výstupy.	310/303
ZŠ Žižkov	Město Kutná Hora	31 tříd / 720 žáků	Velká škola, důraz na digitální kompetence, klíma školy, Erasmus+ a estetickou výchovu.	1.: 76, 2.: 86, 3.: 104, 4.: 103, 5.: 77, 6.: 56, 7.: 64, 8.: 77, 9.: 77	1.st.: ~1,18; 2.st.: ~1,70	Neuvedeno (celkem 5 neoml. hodin)	100 žáků (PO 2–4); 20 žáků s asistentem pedagoga.	786/721
"Na Náměti": ZŠ pro žáky se SVP	Středočeský kraj	8 tříd / 103 žáků	Specializovaná výuka pro děti s lehčím mentálním postižením a vadami řeči.	Třídy často spojeny (např. 1.+2. roč., 7.+9. roč.).	1,70	234,7 h (0 neoml.)	Mentální postiž. (55), vady řeči (6), kombinované (11), poruchy učení (4).	celkově 180/120

Financováno Evropskou unií

"Na Náměti": ZŠ speciální	Středočeský kraj	3 třídy / 24 žáků	Vzdělávání žáků se středně těžkým až těžkým mentálním postižením.	Skupiny PT A, PT B, PT C.	1,96	142,5 h (3,47 neoml.)	Mentální postiž. (10), souběžné postižení více vadami (14).
"Na Náměti": Praktická škola	Středočeský kraj	3 třídy / 12 žáků	Střední stupeň vzdělávání pro žáky s těžším postižením, příprava na život.	Jednoletý a dvouletý obor.	2,43	44,9 h (0 neoml.)	Mentální postiž. (3), kombinované (7), PAS (1), chování (1).

- **Největší škola:** ZŠ Žižkov (720 žáků), která má také nejvyšší počet žáků v jednotlivých ročnících (přes 100 žáků ve 3. a 4. ročníku).
- **Nejlepší docházka:** ZŠ TGM vykazuje nejnižší průměrnou absenci na žáka (cca 57 hodin ročně).
- **Inkluze a cizinci:** ZŠ Jana Palacha vzdělává nejvíce žáků-cizinců (114) a má nejširší základnu podpory pro žáky se SVP (196 žáků).
- **Sociální znevýhodnění:** ZŠ Kamenná stezka má nejvyšší relativní podíl žáků se sociálním znevýhodněním (14 z 22 žáků v 9. ročníku).
- **Specifické potřeby:** Škola "Na Náměti" má extrémně vysokou absenci v základní části (přes 234 h/žák) – vysvětleno individuálními potřebami

Srovnávací analýza ZŠ v Kutné Hoře (dle výročních zpráv 2024-2025)

Aktuální naplněnost škol v Kutné Hoře

Náměť - 67 procent (180/120)

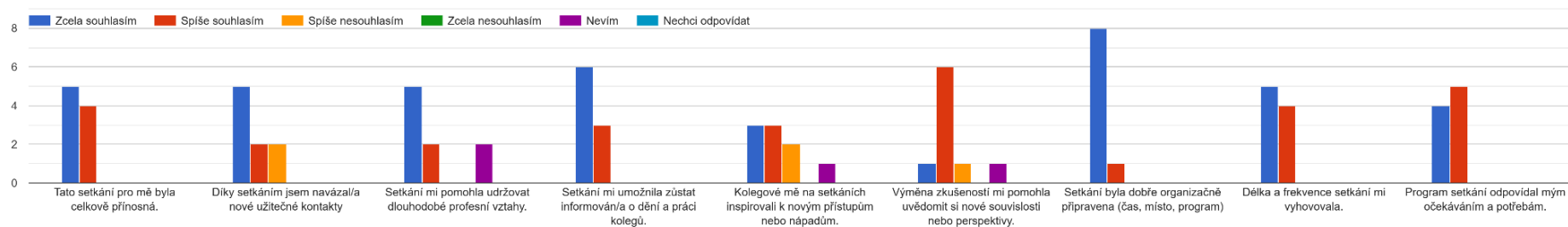
MŠ Kutná Hora - 94 procent (569/534)

Kamenná stezka - 98 procent kapacity naplněno (310/303)

Žižkov - 92 procent (786/721)

Příloha 2: Hodnocení mezioborových setkání - Pracovní skupiny k rovným příležitostem v rámci projektu Rom Romeha.

Označte, do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními:

n = 9